

Dáno v Římě, v sídle Apoštolského tribunály Římské roty, dne 10. července 1992.
Eduard Davino, Soudce-Zpravodaj
Antonius Stankiewicz
Marius Giannecchini

Rozhodnutí nabylo právní moci.

VII. Komentář k instrukci *Dignitas connubii*-čl.217-262

Titulus VIII

Stat' VIII.

DE CAUSIS INCIDENTIBUS

NAHODILÉ ZÁLEŽITOSTI

Čl. 217

Pojem nahodilé záležitosti

Causa incidens habetur, quoties, incepta per citationem iudicii instantia, quaestio proponitur quae, tametsi libello, quo causa principalis introduci-tur, non contineatur expresse, nihilominus ita ad causam pertinet ut resolvi plerumque debeat ante eius definitionem (cf. can. 1587).

Nahodilá záležitost je tehdy, když po zahájení řízení předvoláním stran se vyskytne otázka, která sice není výslovně uvedena v žalobě, přesto patří k hlavní záležitosti tak, že zpravidla musí být vyřešena předem (srov. kán. 1587).

1. Stať VIII. o nahodilých záležitostech používá dva pojmy: *causa incidens* a *quaestio incidens*. Jako také v obvyklém jazykovém pojetí procesního práva, je *causa* soudně projednávané střetnutí, zatímco *quaestio* je to, co je v hlavním řízení procesní otázkou: položená otázka, kterou je v řízení třeba zodpovědět. Objasnění této otázky je označeno slovem (*re*)*solvere*, ke kterému je k dispozici způsob rozsudku a způsob dekretu.
2. V praxi především Římské Roty hrají nahodilé záležitosti velkou roli, protože mohou být využity také jako prostředek oddálení. To souvisí m.j. s tím, že je pracováno s užším a širším pojmem. Čl. 217 jmenuje užší – otázku, která je v průběhu zahájené hlavní záležitosti nadhozena, a je třeba ji zodpovědět před rozhodnutím o neplatnosti manželství –, širší obsahuje také „*causae praeiudiciales*“, jak tu po přijetí žaloby ohledně procesní způsobilosti strany, příslušnosti soudce, nebo související otázky jako ty ohledně rozdělení procesních nákladů nebo opravy rozsudku.
3. Nahodilá záležitost odpovídá pojmu použitému v čl. 217
  - jestliže se jedná o otázku mezi stranami spornou a
  - jestliže tato otázka není obsažena v hlavní otázce ohledně neplatnosti manželství a
  - jestliže tato otázka musí být zodpovězena, aby mohla být rozhodnuta hlavní otázka.

Pokud je řeč o tom, že je třeba objasnit nahodilou otázku „většinou“ před rozhodnutím o vlastním procesním předmětu, tak je tím míněno, že nikoliv každá

logická pro rozsudek předběžná otázka musí být objasněna vlastním řízením o nahodilé záležitosti, nýbrž rozhodnutí o tom může padnout v souvislosti s rozsudkem o hlavní záležitosti.

4. Nahodilá záležitost může být zahájena jednou ze stran, podle mínění literatury také obhájcem svazku nebo ochráncem spravedlnosti, nebo též z úřední povinnosti.
5. Jako příklady nahodilých záležitostí jsou v literatuře jmenovány: příslušnost, odmítnutí soudců, ztráta zahájeného řízení, odmítnutí svědků nebo znalců, právo na odvolání. Nelze poznat, proč potřebují tyto otázky, které je třeba objasnit v normálním průběhu řízení, vlastní řízení o nahodilé záležitosti:
  - pro otázku příslušnosti je po předvolání dán jako opravný prostředek námitka (čl. 78),
  - rovněž tak pro odmítnutí soudce (čl. 68, § 1),
  - ztráta zahájeného řízení je stanovena dekretem soudce (čl. 147),
  - rozhodnout o odmítnutí svědků podle čl. 200 a o odmítnutí znalců podle čl. 206 je věcí soudce vedoucího dokazování (→ čl. 200, bod 5),
  - otázku práva na odvolání je třeba zkoumat odvolacím soudem; v případě popírání je předvídáno řízení v čl. 282.

S ohledem na to je akceptovatelná připomínka čl. 218, že v záležitostech neplatnosti manželství nemají být nahodilé záležitosti zahajovány lehkovážně.

Čl. 218

Zabránění nahodilým záležitostem

In causis nullitatis matrimonii quaestiones incidentes, attenta natura causae principalis, leviter ne proponantur neve admittantur; quod si admittantur peculiari sollicitudine quam citius definiendae sunt.²⁵

V záležitostech neplatnosti manželství nelze nahodilé záležitosti se zřetelem k povaze hlavní záležitosti lehkovážně ani navrhnout, ani připustit; jsou-li připuštěny, má o nich být rozhodnuto s obzvláštní pečlivostí co nejrychleji.²⁵

²⁵ Cf. IOANNES PAULUS II, Alloc. ad Auditores Rotae Romanae, 22 ian. 1996, n. 4, in *AAS* 88 (1996) 773-777.

1. Jak vyloženo výše (→ čl. 217 bod 5), jsou v řízení o neplatnost manželství sotva naznačeny nahodilé záležitosti v užším pojmu čl. 217. Pro procesní námitky je třeba použít odpovídající opravné prostředky (námitka, stížnost, odvolání), zatímco hmotněprávní otázky, které jsou předpokladem soudcovského rozhodnutí, mohou být objasněny soudcem v průběhu hlavního řízení.
2. Je však třeba jmenovat příklad: čl. 145 vyžaduje, aby bylo vedení hlavního řízení přerušeno, pokud v procesu pro překážku manželského svazku (kán. 1085) vyvstane otázka platnosti manželství, která má tuto překážku odůvodnit. Blíže → čl. 145 bod 4.
3. V Rotální přímluvě z roku 1996 uvedené jako doklad varuje papež Jan Pavel II. před podřizováním přesvědčení o pravdě manželství procesním prostředkům jako třeba nahodilým záležitostem.

Čl. 219

Přednesení nahodilé záležitosti

Causa incidens proponitur scripto vel ore, indicato nexu qui intercedit inter ipsam et causam principalem, coram iudice competenti ad causam principalem definiendam (can. 1588).

Nahodilá záležitost se předkládá písemně nebo ústně s uvedením spojitosti mezi ní a hlavní záležitostí, a to soudci příslušnému k rozhodnutí hlavní záležitosti (kán. 1588).

1. Pokud by bylo důsledně dbáno rozdílu mezi *causa incidens* a *quaestio incidens* vyloženého v komentáři k čl. 217, vztahuje se čl. 219 na to první, tedy na uplatnění *actio* ohledně otázky předběžné pro rozhodnutí. Protože se jedná o žalobu, je třeba dbát na základní požadavky podání žaloby (→ čl. 116, § 1). Čl. 222 hovoří o *petitio*, užívá tedy užšího netechnického pojmu, který je v instrukci používán také pro napadení manželství. Čl. 224 a čl. 225 odlišují nahodilou záležitost, kterou je třeba rozhodnout rozsudkem od té, která se může spokojit s dekretem. Kritéria k tomu instrukce neuvádí.
2. Byla-li podána nahodilá žaloba ústně, je třeba ji zaprotokolovat notářem (→ čl. 115, § 2).
3. Nahodilou žalobu je třeba podat u soudce, který je příslušný pro hlavní řízení. Tím není míněn jen soudce, který byl pro hlavní řízení příslušný podle pravidel čl. 10, nýbrž také ten, který ač relativně nepřislušný, svoji příslušnost určil pro nedostatek námítky nebo na základě zamítnutí takové námítky (čl. 78, § 2).
4. Pro nahodilou žalobu je třeba ozřejmit souvislost s hlavní záležitostí. Nestačí věcná souvislost ve smyslu čl. 15; spíše je třeba prokázat logický vztah předpokladu: Nahodilá záležitost tu je, jestliže takto rozhodnutá otázka musí být objasněna, aby mohl být správně vynesena konečný rozsudek (→ čl. 217). Tuto souvislost je třeba tvrdit při podání nahodilé žaloby. Je třeba ji přezkoumat soudcem podle čl. 222, § 1.

Čl. 220

Odmítnutí nahodilé záležitosti

Si petitio non pertineat ad causam vel evidenter omni fundamento destituta appareat, potest praeses vel ponens eam in limine reicere, salvo art. 221.

Nenáleží-li žádost k záležitosti nebo nevychází-li zřejmě z žádného podkladu, může ji předseda nebo zpravodaj na počátku odmítnout, při zachování čl. 221.

1. Nahodilá záležitost může být odmítnuta bez dalšího přezkumu, pokud nesplňuje předpoklad podle čl. 217, že je třeba ji projednat před rozhodnutím hlavní záležitosti. Tedy klade otázky, které buďto nemají žádný vliv na to, zda může být rozhodnuto o neplatnosti manželství, nebo se týkají otázek, které je třeba uplatnit jiným způsobem – třeba námítka nepřislušnosti podle čl. 78, § 1 –, mohou být odmítnuty.
2. Nahodilá záležitost může být také odmítnuta, pokud jsou tedy postavena tvrzení bez odůvodnění nebo jsou uvedeny důvody, které zřetelně nejsou nosné.

Čl. 221

Stížnost proti odmítnutí

§ 1. Nisi aliud expresse caveatur, pars cuius interest vel defensor vinculi a praesidis, ponentis vel auditoris decreto non mere ordinatorio ad

§ 1. Jestliže není výslovně předvídáno jinak, může strana, která na tom má zájem, nebo obhájce svazku, podat stížnost k senátu proti vydanému, nikoli jen uspořádanému,

collegium recurrere potest, ut causa incidens instituatur. Recursus tamen intra decem dierum spatium a decreti notificatione interponendus est, secus partes et defensor vinculi decreto acquievisse censentur.

dekretu předsedy, zpravodaje nebo auditora, aby bylo provedeno řízení o nahodilé záležitosti. Stížnost musí být ovšem podána ve lhůtě deseti dnů od oznámení dekretu, jinak jsou strany a obhájce svazku považováni za srozuměné s dekretem.

§ 2. Recursus coram ipso decreti auctore proponendus est; qui tamen illum, nisi decretum a se latum revocandum censuerit, sine mora collegio deferre debet.

§ 2. Stížnost musí být podána samému autorovi dekretu; nezruší-li dekret sám, musí ji bez prodlení předložit senátu.

1. Tímto článkem, který nemá v CIC žádnou paralelu, odpovídá instrukce na otázku, jakým způsobem mohou být napadeny dekrety soudce, které podle čl. 261 nemají jen povahu vedení procesu (pojem → tam). Pro dekrety, které nemají účinky konečného rozsudku, vylučují čl. 228 a čl. 280, § 4 odvolání jako opravný prostředek napadení. Mohou být podle čl. 221, § 1 napadeny stížnostmi k senátu.
2. Takové stížnosti je třeba projednat jako nahodilé záležitosti, které byly zahájeny stížnostmi a jsou vázány lhůtou 10 dnů k podání od doručení dekretu. Po uplynutí lhůty je fingoán souhlas s dekretem. Námitky mohou být potom svázány jen s odvoláním proti konečnému rozsudku.
3. Oprávněny k podání takové námitky jsou strana, která se cítí poškozena – *pars cuius interest*, – a obhájce svazku, pokud je toho mínění, že jeho úkol chránit manželský svazek takovou stížností činí potřebnou.
4. Z § 2 lze seznat, že stížnost vede k následujícímu řízení: Soudce, jehož dekret je napaden, nejprve rozhodne, zda jej nechce vzít zpět, resp. změnit ve smyslu stížnosti. Pokud na svém dekretu trvá, má věc bez průtahů předložit senátu k rozhodnutí.

Čl. 222

Rozhodnutí senátu

§ 1. Collegium, recepta petitione et auditis defensore vinculi ac partibus, decernat utrum proposita incidens quaestio fundamentum ac nexum cum principali iudicio habere videatur, an vero sit in limine reiicienda; et, si eam admittat, utrum eadem solvi debeat integra iudicii forma servata, ideoque cum dubiorum propositione, an per memorialia et denique per decretum (cf. can. 1589, § 1).

§ 1. Po přijetí žádosti a vyslechnutí stran a obhájce svazku senát rozhodne, zda předložená nahodilá otázka má nějaký podklad a spojitost s hlavní záležitostí, anebo zda je nutno ji hned zamítnout; v případě, že ji připustí, zda musí být rozhodnuta při zachování úplné procesní formy se stanovením pochybností, anebo zkráceně a konečně dekretem (srov. kán. 1589, § 1).

§ 2. Quae in § 1 praescribuntur, expeditissime, id est exclusa quavis appellatione et remoto quovis recursu, sine mora perficienda sunt (cf. cann. 1589, § 1; 1629, n. 5).

§ 2. To, co je předepsáno v § 1, se provede co nejrychleji, tj. s vyloučením každého odvolání a odmítnutím každé stížnosti (srov. kán. 1589, § 1; 1629, n. 5).

§ 3. Si vero collegium iudicet quaestionem incidentem non esse resolvendam ante sententiam definitivam,

§ 3. Jestliže senát shledá, že nahodilou otázkou není nutno rozhodnout před konečným rozsudkem, co nejrychleji stanoví,

pariter expeditissime decernat ut eiusdem ratio habeatur, cum causa principalis definiatur (cf. can. 1589, § 2). že se s ní vypořádá v rozhodnutí hlavní záležitosti (srov. kán. 1589, § 2).

1. Senát, kterému byl předložen dekret soudce a jeho rozhodnutí nezměnit jej, má nejdříve vyslechnout obhájce svazku a nynější druhou stranu. Tito mohou přednést svůj právní názor a eventuelně pomoci objasnit skutkové předpoklady.
2. Potom zkoumá senát obě otázky, které měly opravňovat jasně negativní odpovědi soudce podle čl. 220 k odmítnutí bez dalšího přezkumu. Senát se nemůže omezit na zjevná kritéria, nýbrž musí důkladně vyšetřit skutkový stav a právní otázky:
  - Má přednesená otázka souvislost s hlavní záležitostí ve smyslu, že musí být rozhodnuta před konečným rozsudkem?
  - Je otázka věcně odůvodněna?
3. Bude-li oběma otázkám přisvědčeno, je třeba rozhodnout o způsobu řízení. Je na výběr:
  - řízení při plné procesní formě, tedy stanovením procesní otázky, na kterou je třeba odpovědět rozsudkem (o nahodilé záležitosti);
  - zkrácené řízení, při kterém strany vyloží své stanovisko přípisem – instrukce zde přejímá pojem *memorialia* použitý v čl. 75 Rotálních norem (→ čl. 1 bod 2) – a senát rozhodne dekretem (o nahodilé otázce).

Pro řízení k rozsudku je třeba dbát čl. 224, pro řízení k dekretu čl. 225.

4. Rozhodnutí senátu je třeba vynést *expeditissime*, co nejdříve, což má nejen obsahový význam ve vztahu k rychlému vyřízení, nýbrž také formální, protože podle čl. 280, § 5 takové rozhodnutí již není samostatně napadnutelné. Může být napadeno už jen odvoláním proti rozsudku.
5. Pokud bude jen druhá otázka jmenovaná v bodě 2 odpovězena negativně, bude *expeditissime* rozhodnuto, že nahodilá otázka musí být spoluprojednána v konečném rozsudku. To platí, jen když je vůbec relevantní pro vynesení rozsudku. Nemá-li vůbec žádný význam pro konečný rozsudek, bude návrh na nahodilou záležitost odmítnut.

Čl. 223

Účast ochránce spravedlnosti

Collegium ad instantiam partis vel defensoris vinculi aut ex officio, interventum promotoris iustitiae, etsi processui nondum intersit, exquirere potest, si quaestionis incidentis natura vel difficultas id consulat.

Senát může na žádost strany nebo obhájce svazku nebo z úřední povinnosti požadovat účast ochránce spravedlnosti, zvláště jestliže se řízení dosud neúčastní, pokud tomu odpovídá povaha nahodilé záležitosti nebo její obtížnost.

1. I když článek pro přizvání ochránce spravedlnosti používá mírné slovo *exquirere*, není mu přesto ponecháno na vůli, zda výzvy uposlechne. Jeho spoluúčast na řízení je rozhodnutím senátu nezbytná.
2. Návrh na přizvání ochránce spravedlnosti mohou podat strany a obhájce spravedlnosti. Bude jim vyhověno, pokud je senát mínění, že je nahodilá otázka právně obtížná nebo se dotýká veřejného dobra. Dojde-li senát k tomuto názoru sám od sebe, může ochránce spravedlnosti přizvat také z úřední povinnosti.

Čl. 224

Pravidla pro řízení k rozsudku

§ 1. Si quaestio incidens solvi debeat per sententiam collegii, serventur cann. 1658-1670 de processu contentioso orali, nisi, attenda rei gravitate, aliud collegio videatur (cf. can. 1590, § 1).

§ 1. Jestliže je nutno rozhodnout nahodilou otázku rozsudkem senátu, zachovají se kánn. 1658-1670 o ústním řízení sporném, pokud senát s přihlédnutím k závažnosti záležitosti nepovažuje za vhodné něco jiného (srov. kán. 1590, § 1).

§ 2. Collegium autem potest suo decreto, motivis praedito, normis processualibus, de quibus in § 1, quae non sint ad validitatem statutae, derogare, ut celeritati, salva iustitia, consulat (cf. can. 1670).

§ 2. Senát však může na základě svého odůvodněného dekretu upustit do norem řízení o nichž v § 1, které nejsou nutné k platnosti, aby při zachování spravedlnosti urychlil řízení (srov. kán. 1670).

1. Zda musí být nahodilá záležitost rozhodnuta rozsudkem, rozhodne senát podle čl. 222, § 1. V tomto případě je použito ústní sporné řízení podle kánn. 1658-1670. Senát může ale také věc vyhodnotit jako natolik závažnou a její předpoklady obtížně vyšetřitelné – ústní řízení je zamýšleno pro případy, ve kterých mohou být skutečnosti předloženy přehledně a důkazy shromážděny v jednom zasedání (kán. 1658, § 1) –, že je třeba postupovat řádným sporným řízením.
2. Je-li použito ústního sporného řízení – v řádném sporném řízení tato možnost neexistuje –, může senát dekretem osvobodit od procesních předpisů, které nejsou stanoveny k platnosti soudních úkonů. Účelem takového rozhodnutí je, aby bylo řízení provedeno rychleji.
3. Napadnutelnost rozsudku o nahodilé záležitosti se řídí podle čl. 226.

Čl. 225

Pravidla pro řízení k dekretu

Si vero quaestio solvi debeat per decretum, partibus et vinculi defensori quam citius terminus assignandus est, in quo suas rationes afferant per breve scriptum seu memoriale; potest autem collegium, nisi aliud pateat aut ex rei natura requiratur, rem auditori vel praesidi committere (cf. can. 1590, § 2).

Musí-li se však otázka rozhodnout dekretem, stanoví se stranám a obhájci svazku co nejrychleji lhůta, v níž mají předložit své důvody v krátkém podání nebo poznámce; senát však může svěřit záležitost předsedovi nebo auditorovi, nejví-li se z povahy věci zapotřebí jinak (srov. kán. 1590, § 2).

1. Pokud senát podle čl. 222, § 1 rozhodl, že má být nahodilá věc ukončena dekretem, může vést další řízení sám anebo nahodilou záležitost předat auditorovi (pojem → čl. 50) nebo předsedovi.
2. Poté příslušný soudce vyžádá od stran a obhájce svazku v krátké lhůtě stanovisko krátkým přípisem, který uvádí instrukce s Rotálními normami *memoriale* (→ čl. 222 bod 3), ve kterém vyloží argumenty ve vztahu k rozhodované nahodilé záležitosti. Po uplynutí stanovené lhůty rozhodne soudce dekretem.
3. Napadnutelnost dekretu se řídí podle čl. 226.

Čl. 226

Změna rozhodnutí o nahodilé záležitosti

Antequam finiatur causa principalis, collegium potest, nisi agatur de decisione vim sententiae definitivae habente, decretum vel sententiam interlocutoriam, iusta intercedente ratione, revocare aut reformare, sive ad partis vel defensoris vinculi instantiam, sive ex officio, auditis partibus et defensore vinculi (cf. can. 1591).

Před ukončením hlavní záležitosti může senát ze spravedlivého důvodu zrušit nebo změnit dekret nebo mezitímní rozsudek, buď na návrh strany nebo obhájce svazku, nebo z úřední povinnosti po vyslechnutí stran a obhájce svazku, nenabývá-li účinnosti právní mocí konečného rozsudku (srov. kán. 1591).

1. Rozhodnutí o nahodilé záležitosti, které má účinky konečného rozsudku, je neodvolatelné a může být napadeno odvoláním. To je jak případ, kdy rozhodnutí o nahodilé záležitosti ukončuje řízení z procesních důvodů – byla třeba určena absolutní nepřislušnost soudce – nebo z hmotně-právních – není dán důvod neplatnosti protivného manželství (kán. 1085), protože v řízení o nahodilé otázce vyšlo najevo, že je samo neplatné tomuto svazku údajně příčinné manželství.
2. Neukončuje-li rozhodnutí o nahodilé otázce řízení, je reverzibilní, lhostejno zda bylo vydáno ve formě rozsudku nebo dekretu. Ke změně může dojít na návrh jedné ze stran nebo obhájce svazku, ale také z úřední povinnosti. Ve všech případech je třeba vyslechnout obě strany a obhájce svazku.

Čl. 227

Nahodilá záležitost před samosoudcem

Quod si iudex unicus causam cognoscit, ipse, congrua congruis referendo, de quaestionibus incidentibus videt.

Posuzuje-li záležitost samosoudce, má přiměřeně rozhodnout o mezitímní otázce.

1. „Věc“, o níž hovoří čl. 227, je otázka neplatnosti napadeného manželství. Pokud výjimečně nemůže být utvořen žádný senát podle čl. 30, § 1 a řízení vede samosoudce, nastupuje na místo soudce uvedeného v této stati, t. j. senátu a předsedy.
2. Možnost přidělení auditorovi, předpokládaná v čl. 225, existuje také v tomto případě.

Čl. 228

Žádné odvolání

Non datur appellatio a decisione qua causa incidens definitur, quae non habet vim sententiae definitivae, nisi cumuletur cum appellatione a sententia definitiva (cf. can. 1629, n. 4).

Proti rozhodnutí, kterým byla rozhodnuta nahodilá záležitost, které nemá účinky konečného rozsudku, není odvolání přípustné, pokud se nespojí s odvoláním proti konečnému rozsudku (srov. kán. 1629, n. 4).

Tento výrok přináší instrukce dvakrát, totiž také v čl. 280, °4.